

Γλώσσα και ΜΜΕ - 5

Μια καθαρεύουσα για την εποχή μας

Του Σπύρου Α. Μοσχονά*

Κάθε εποχή έχει την καθαρεύουσά της. Κάθε εποχή, μια ομάδα λογίων προκρίνει και μαθαίνει μια συντηρητική γλώσσα, που της έχει παραδοθεί από μια προηγούμενη γενιά λογίων. Η γραπτή αυτή γλώσσα θεωρείται σαφής, καθαρή, αυστηρή. Αποφεύγει τις προσμίξεις, τις πολυτυπίες, τις αμφισημίες. Το σωστό και το λάθος διευθετούνται με βάση επίσημα συνταγολόγια. Η συμφωνημένη αυτή γλώσσα προτείνεται στη συνέχεια ως πρότυπο για όλες τις χρήσεις. Όλοι θα υποχρεωθούν να τη φοράνε, τουλάχιστον στο δημόσιο λόγο τους. Μέχρι να την ξεμάθει ή να την ξαναμάθει μια επόμενη γενιά λογίων.

Η μεταπολιτευτική εποχή μας δεν χρειάστηκε να επινοήσει δική της καθαρεύουσα. Τη βρήκε έτοιμη. Της την παραχώρησε ο ίδιος ο δημοτικισμός, ο ύστερος και «συμβιβαστικός». Αλλά η νέα γενιά λογίων και γραφιάδων χρειάστηκε να επινοήσει νέους τρόπους να μάθει την καθαρεύουσα. Έπρεπε να τη μάθει από την αρχή, χωρίς γραμματικές και δασκάλους.

Για να μπορούν να τη μαθαίνουν οι νέας κοπής λόγιοι, η νέα καθαρεύουσα χρειάστηκε να κατακερματιστεί σε μερικές εκατοντάδες «λόγιους τύπους και φράσεις» και να περιφρουρηθεί με μερικές δεκάδες υποδείξεις και προειδοποιήσεις. Από τον τεράστιο αυτό κατάλογο, ο καθένας διάλεγε ό,τι του ταίριαζε, ό,τι τον βόλευε και ό,τι προλάβαινε ν' αφομοιώσει. Έτσι διασπασμένη, χωρίς ενιαίο γραμματικό σύστημα, η νέα καθαρεύουσα έμοιαζε αποδυναμωμένη, αλλά ταυτοχρόνως διατηρούσε την ικανότητα να περιγελά κάθε ενιαίο σύστημα: η δημοτική εφεξής θα σερβιριζόταν με ολίγη καθαρεύουσα.

Μόνο ενδεικτική, υποδηλωτική, πλάγια μπορούσε να είναι η χρήση μιας καθαρεύουσας φτιαγμένης από σπαράγματα, στερεότυπα, ενθέματα. Ό,τι επιχειρούσε να πει κανείς με αυτήν θα χανόταν στα σύννεφα των υπονοήσεων, της ασάφειας, του κρυμμένου, του ασυνείδητου. Πάνε η σαφήνεια, η καθαρότητα, η αυστηρότητα.

Όταν η καθαρεύουσα δεν χρησιμοποιείται συνειδητά και από ανάγκη, δύο παραμένουν οι κύριες υποδηλωτικές λειτουργίες της. Η μία εξακολουθεί να είναι πολιτική: να δηλώνει –να υποδηλώσει, μάλλον– την πολιτική τοποθέτηση. Η άλλη είναι υφολογική: η καθαρεύουσα χρησιμοποιείται για να υποδείξει το σοβαρό, το επίσημο, το δημόσιο – ακόμη και το εθνικό ή το πατριωτικό. Αμέσως θα δούμε τις δύο αυτές λειτουργίες αν, όπως προτείνουν πολλοί γλωσσολόγοι, καθίσουμε να παρατηρήσουμε αυτόν το σαλτιμπάγκο της καθαρεύουσας, τον μονίμως κατηγορούμενο για ημιμάθεια, τον βιαστικό και προχειρολόγο, που συνεχώς προδίδεται από τα λάθη του, δηλ. τον δημοσιογραφικό λόγο. Η καθαρεύουσα, παρατηρεί ο Σ. Χατζησαββίδης («Ελληνική γλώσσα και δημοσιογραφικός λόγος», 1999), χρησιμοποιείται ακόμη για να υποδηλώσει –εμμέσως πάντοτε– την πολιτική τοποθέτηση μιας εφημερίδας: όσο πιο δεξιό το φύλλο, τόσο συχνότερη η χρήση της καθαρεύουσας (δηλ. των «λόγιων τύπων»). Η Άννα Ιορδανίδου (στα πρακτικά του συνεδρίου της ΕΣΗΕΑ «Δημοσιογραφία και Γλώσσα», 2001) είναι αναλυτικότερη: Ο *Ριζοσπάστης* αποφεύγει τη λόγια φωνολογία και μορφολογία και επιλέγει ανεπίσημους τύπους της καθημερινής γλώσσας ή «υπερδημοτικισμούς»,

συγκρινόμενους μόνο με τους λογιотаτισμούς της *Βραδυνης* και της *Απογευματινης*, που συχνά αποδίδουν με λόγια μορφή λέξεις που δεν έχουν λόγια προέλευση (π.χ., «ρίχθηκαν», «ξεπεράσθηκαν») ή λανσάρουν ερμαφρόδιτους τύπους («προεβλήθηκαν») και δομές («πέραν από τα επίσημα στοιχεία»). Πάντα έχει ενδιαφέρον όταν κανείς προσπαθεί να το παρακάνει. Η *Αυγή*, το *Έθνος*, η *Ελευθεροτυπία*, τα *Νέα*, ο *Ελεύθερος Τύπος*, η *Αυριανή* κ.ά. εφημερίδες αρμενίζουν στα πελάγη της πολυτυπίας: στο ίδιο άρθρο θα βρούμε και τα δύο («ήρθε και ήλθε», «περιοριστεί και περιορισθεί») σε ελεύθερη εναλλαγή, χωρίς υφολογική διαφοροποίηση. Τέλος, έχουμε τις εφημερίδες των δύο συστημάτων, το *Βήμα* και την *Καθημερινή*, που δείχνουν αρκετή συνέπεια στο χειρισμό τόσο της λόγιας όσο και της κοινολεκτούμενης. Οι λόγιοι τύποι χρησιμοποιούνται εδώ με υφολογικές επιδιώξεις: έτσι διακρίνεται, λ.χ., το κύριο άρθρο (με τα πολλά «κυβερνήσεως» και «αντιπολιτεύσεως» του) από το αθλητικό ρεπορτάζ. Εδώ ανθεί και η ειρωνική χρήση της καθαρεύουσας.

Μια μακρά παράδοση ψυχανάλυσης της καθαρεύουσας (από τον Κρουμπάχερ στον Τριανταφυλλίδη και το Μιγάλη Σετάτο) τη συνδέει με στόμφο, ματαιοδοξία, επιπολαιότητα, ανεπάρκεια, ημιμάθεια, βερμπαλισμό, σαβαροφάνεια, φτώχεια ιδεών, διάθεση για επίδειξη «που γεννά ή προάγει κενήν φρασεολογίαν, κενήν νοημάτων τέρψιν εν υψικόσμω λέξεων αφθονία». Το «είμαι μορφωμένος, σοβαρός και δεξιούλης» της νέας καθαρεύουσας δεν είναι κάτι καινούριο. Απλώς, δεν λέγεται πια ευθέως. Ούτε καν στην καθαρεύουσα.

-----
* Ο Σπ. Μοσχονάς διδάσκει γλωσσολογία στο Τμήμα ΕΜΜΕ του Πανεπιστημίου Αθηνών.

http://news.kathimerini.gr/4dcgi/_w_articles_civ_2_26/04/2008_267806